

תכנית מכינה לחיים

רציונל

אתגרי המאה ה-21 מזמנים לפתחם של תלמידינו מצבים חדשים שמצריכים מענה והכנה של בני הנוער ליציאה מ'חממת' הבית, המשפחה, הקהילה והמוסד החינוכי. על מנת לתת מענה לאתגרים אלה פותחה תכנית "מכינה לחיים".

בעשורים האחרונים, חלה עלייה דרמטית בעיסוק בלמידה חברתית ורגשית (Social and Emotional Learning – SEL) ברחבי העולם על רקע שינויים תרבותיים, חברתיים וכלכליים המתחוללים בעולם ובשל התפתחות הידע הרב תחומי על תהליכי למידה והוראה. בשנים האחרונות, אנחנו עדים לשונות גוברת בהרכב אוכלוסיית התלמידים ברחבי העולם, לשינויים בחלוקת התפקידים ותחומי האחריות בין מערכת החינוך לבין המשפחה והקהילה וכן לשינויים בעולם העבודה והתעסוקה. בני הנוער גדלים אל תוך עולם שהמידע בו זמין מאוד ושיש בו שינויים תכופים, טכנולוגיות חדשניות, גלובליזציה ורב תרבותיות. נתונים אלו מגבירים את הביקוש ליכולות חברתיות, רגשיות ואקדמיות, כמו: הפניית קשב, הצבת מטרות, שיתוף פעולה ותכנון לעתיד, וכן לתכונות, לנטיות ולערכים, כגון: מוטיבציה פנימית, התמדה, אחריות ויושרה, יכולת להבין נקודות מבט שונות, חשיבה ביקורתית ויכולת פתרון בעיות.¹

למידה חברתית ורגשית היא נדבך מרכזי בחינוך החברתי קהילתי העל יסודי שמקיים מינהל חברה ונוער במשרד החינוך מאז ומתמיד והיא חלק מהותי מתפיסת הפדגוגיה החברתית ומעקרונות החינוך הבלתי פורמלי. למידה חברתית רגשית באה לידי ביטוי במטרות התוכניות השונות של החינוך החברתי ובדרכי הפעולה שלו, אם כי חשוב לציין שהחינוך החברתי רואה את תפקידו לא רק בפיתוח מיומנויות חברתיות ורגשיות של הפרט, אלא גם בפיתוח זהות ובקידום סולידריות חברתית, אקטיביזם אזרחי ושייכות לאומית.²

בהתאם, תכנית מכינה לחיים משרתת את טיפוח דמות הבוגר ומהווה מודל של למידה חברתית ורגשית. מתקיימת בה למידה מעמיקה המשלבת ידע, מיומנויות וערכים, מכשירה את הבוגר לעצמאות, מסוגלות בבחירת הדרך והתמודדות מוצלחת עם אתגרי הסביבה המשתנה בחברה הישראלית של המאה ה-21 ברמה האישית, החברתית-אזרחית והתעסוקתית.

1 ר, בנבשתי וט', פרידמן (עורכים) (2020), טיפוח למידה רגשית-חברתית במערכת החינוך – סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות, ירושלים: יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

² עמליה לואין, סימא גוטמן, שושי שפיגל, למידה חברתית ורגשית החינוך החברתי העל יסודי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף חברתי קהילתי

מטרות התכנית

להעניק לבוגרים סל גדוש של ערכי מורשת ותרבות שיסייעו בידם לעצב את תפיסת עולמם ואת המשך דרכם.

לצייד אותם בארגז כלים משמעותי שיאפשר להם התמודדות מיטבית עם משימות החיים העומדות בפניהם.

התכנית מאפשרת יצירת מסגרת להקניה, פיתוח והעצמה של יכולות קוגניטיביות, רגשיות ומעשיות שונות ומגוונות, תוך שיתוף פעולה של גורמים שונים בצוות בית הספר ליצירת מסגרת עשירה ורב-תחומית.

תכנית מכינה לחיים בבית הספר מהווה קומה נוספת לתהליכי הלמידה החברתית המשמעותיים שמתרחשים כחלק בלתי נפרד מהתכנית החברתית הסדירה של בית הספר, וזאת באמצעות יצירת מסגרת עשירה בתכנים חווייתיים, סדנאיים והתנסותיים שמהווים תוספת, השלמה, הרחבה והעמקה לתכני התכנית החברתית הסדירה.

תכנית מכינה לחיים משתלבת באופן אורגני בבית הספר הקהילתי, מוסד חינוכי-קהילתי המבוסס על התפיסה שתהליכים חינוכיים מתקיימים לא רק בין כותלי בית-הספר, אלא בבית ההורים ובקהילה. יחסי גומלין ושיתוף בין גורמים שונים כגון: הורים, תלמידים, מורים ונציגי קהילה הם תנאי הכרחי להצלחתה של תכנית מכינה לחיים ולהתאמתה המיטבית לקהילת בית הספר.

מודלים שונים אפשריים להפעלת התכנית

• מודל "ניהול עצמי" - יצירת תהליך בו התלמידים מתנסים בפיתוח תכנית מותאמת לצרכיהם, לרצונותיהם ולתחומי העניין שלהם ובניהול התכנית באופן עצמאי.

• מודל "הסירת" - גיבוש סירת תלמידים נבחרת שמביעה נכונות ומחויבות לתהליך ולזיקתה בו חלק פעיל.

• מודל "מדרשה" - סימון משבצת זמן אפקטיבית, של שעות או ימים קבועים במערכת, בה מתקיימת מסגרת מכינה לחיים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף חברתי קהילתי

- מודל - חודש בשנת י"ב - תהליך מרוכז וממוקד שמתקיים במהלך חודש אחד, או כסדרות שבועיות לאורך שנת י"ב.
 - מודל - שנת י"א ושנת י"ב - תהליך שמתקיים על פני שנתיים – שנת י"א ושנת י"ב, באופן שמאפשר פריסה גמישה יותר של הנושאים והפעולות.
 - מודל - שנת י"ב - תהליך שמתקיים בשנת י"ב, באופן שמאפשר מיקוד ופריסה אינטנסיבית יותר של הנושאים והפעולות.
- בתי הספר מפעילים את התכנית באחד המודלים לפי בחירתם או בכל מודל אחר שמתאים לבית הספר וקיבל את אישור הגורם המקצועי במחוז.

בארצות הברית צעירים רבים לוקחים שנת חופש לפני או אחרי הלימודים האקדמיים ומקדישים אותה לפעילויות חינוכיות והתפתחותיות שתורמות להתפתחותם ולהתבגרותם ולקבלת ההחלטות שלהם בנוגע לעתידם. בין הפעילויות שצעירים מתנסים בהן בשנה זו – קורסים מתקדמים במתמטיקה או בשפות, קורסים מקצועיים, לימודי אמנות, התנדבות, טיולים ומסעות, השתתפות בתכניות התמחות, פעילויות ספורט או פעילויות היכרות עם תרבויות אחרות. מחקרים מראים שסטודנטים שלוקחים שנת חופש כזו מצליחים יותר בלימודים מאלה שלא. שנת חופש כזו מקובלת גם במדינות אחרות כמו אוסטרליה, בה מקובלת התנסות של צעירים בטיול בעולם, בדנמרק, בנורבגיה, בדרום אפריקה - בקרב המעמד הגבוה, באנגליה ועוד. ([ויקיפדיה Gap year](#))

בישראל פועלות מכינות קדם-צבאיות רבות שמיועדות למיועדים לשירות ביטחון ולמתגייסים לצבא ומטרתן להכין את חניכיהן לקראת השירות הצבאי תוך חינוך למעורבות חברתית ואזרחית. בני הנוער המצטרפים למכינה דוחים את שירותם ומתגייסים כשנה מאוחר יותר משאר בני השנתון שלהם. פעילותן של המכינות הקדם-צבאיות הוסדרה בחוק המכינות הקדם-צבאיות. בשנת 2020 פעלו בישראל 54 מכינות קדם צבאיות מוכרות. ([ויקיפדיה, מכינה קדם-צבאית](#))